

Ressenya

Al Ándalus en Marruecos. El verdadero legado del colonialismo español en el Marruecos Contemporáneo.

Eric Calderwood (2019)

Córdoba: Editorial Almuzara

416 p.

ISBN: 978-84-17797-42-3

Yolanda Aixelà-Cabré

*Centro Superior de Investigaciones Científicas,
Institució Milà i Fontanals (IMF-CSIC)*

Aquesta obra que presento constitueix un canvi significatiu en l'estudi, avaluació i diagnòsi de l'empremta espanyola al Marroc contemporani.

Escrita pel professor de la Universitat d'Illinois, Eric Calderwood, *Al Ándalus en Marruecos* és una relectura de la construcció de l'estat marroquí dels segles XIX i XX: si històricament es donava per fet que la identificació marroquina amb Al-Àndalus era el resultat d'una construcció medieval, l'autor proposa que la influència d'Al-Àndalus al Marroc contemporani és una construcció relativament recent fruit de les elits marroquines.

Una de les sorpreses del llibre es trobar-se que després de que la literatura francesa invisibilitzara completament l'empremta espanyola del període colonial, fet que historiadors de renom com Martín Corrales (2002a, 2002b) han combatut des dels anys 1990 amb fortuna desigual per tractar-se d'una obra sovint publicada només en castellà que estava mancada d'internacionalització, d'una obra de Calderwood, escrita originalment en anglès a una de les millors editorials científiques del món com és Harvard University Press (2018), actualitza l'estat de la qüestió sobre aquesta construcció marroquina-espanyola i hispano-marroquina.

La veu de Calderwood és potent i ferma i s'endinsa en una pluralitat de fonts gairebé desconeguda des de l'àmbit de la història del Marroc, fora d'algun cas com Goikolea-Amiano (2018) que estudia fonts àrabs, franceses i espanyoles simultàniament, o l'Aidi (2017) que incorpora també fonts amazigues, igual que fan col·legues seus al Marroc com Akmir (2012) o Abridach (2006). Tema a banda és l'antropologia que sempre va basar-se en fonts orals, i que ha vingut desenvolupant treballs que combinaven fonts àrabs, espanyoles, franceses i amazigues, com els anglosaxons Hart (1973), Seddon (1973), o Aixelà-Cabré (2000, 2019), Mateo-Dieste (2003, 2010), i González Vázquez (2015) a l'estat espanyol. Però l'avantatge del Calderwood, Goikolea-Amiano o Aidi entre d'altres, es que a més de tota aquesta riquesa sociocultural, coneixen bé la producció científica anglosaxona al Marroc en

Història i Estudis Postcoloniais, donat que les darreres dècades havia prestat especial atenció al context marroquí, tal com Pennel (2003), Martín Márquez (2011) però també Shroeter (2002, 2019) o Boum, (2013) han fet, entre d'altres.

I és que, com he dit, *Al Àndalus en Marruecos* és un llibre ambiciós que a més està clarament influenciat per l'obra de González Alcantud (2014; 2017). I aquesta és una de les seves màximes virtuts: només així l'autor podia gosar donar la volta a com la història ha estat narrada fins ara sobre les empremtes existents al Marroc de la península ibèrica, i especialment d'Andalusia. Tan és així que l'investigador fa una passa més enllà quan, després de tot aquest esforç de revisitar el Marroc contemporani, afegeix una nova giragonsa per deconstruir el passat d'Al-Àndalus a Espanya des de fonts andaluses i catalanes, oferint també una lectura postcolonial de les bases que construeixen l'Espanya actual quan destaca la manera en que el pare de la nació andalusa, Blas Infante, va prendre Al-Àndalus com a referència per construir una de les identitats que conformen l'Estat espanyol, sent les constants referències d'Infante a Catalunya, com la zona més europea que la resta de l'estat, el que sembla empènyer a Calderwood a analitzar, encara que ràpidament, la proposta de nació catalana que oferí Prat de la Riba. Aquesta lectura de dos dels referents de l'andalusisme i el catalanisme dels inicis del segle XX no acaben de contribuir a entendre les tensions identitaries de l'Espanya actual, la qual cosa no és objectiu de Calderwood, potser perquè la catalanitat com projecte polític té una profunditat històrica més gran que l'andalusa, a banda de que potser aquest aspecte hauria d'haver necessitat que Catalunya no fos aparentment interpretada a ulls andalusos. Però, malgrat aquests detalls, no hi ha dubte que la mirada de Calderwood és necessària per obrir nous camins de reflexió sobre la construcció de l'estat espanyol actual, si bé en el meu cas coincideixo amb Resina (2009) respecte a les virtuts d'estudiar certs fenòmens sociopolítics des dels Estudis Ibèrics, donat que la perspectiva permet trencar una centralitat hispana que ve amagant històricament les profundes diferències existents en diverses àrees de l'estat espanyol, o, fins i tot, dificultant la fusió interessada que en algun moment històric l'estat espanyol ha fet d'altres passats com l'andalusí.

Sigui com sigui, i per tots els aspectes abordats, i molts d'altres que no he pogut desenvolupar en aquesta breu ressenya, aconsello molt sincerament la lectura d'aquest llibre a tots aquells interessats en entendre millor el passat i present de la interrelació complexa que ha existit entre el Marroc i Espanya, sent molt engrescadora la proposta de que Al-Àndalus hagi pogut emmirallar el Marroc. Com va declarar Calderwood en una de les seves entrevistes després de publicar el llibre, "Quan vaig anar al Marroc, em va interessar molt aquesta idea que escoltava a la gent repetir-me... de que el Marroc ÉS Al-Àndalus". Certament, tots aquells que comprin el llibre, copsaran que aquest és un dels leitmotiv més potents d'aquesta recerca, motor d'una refrescant i necessària reinterpretació del Marroc des dels Estudis Postcoloniais.

Bibliografia

ABRIGHACH, M. (2006) *La inmigración marroquí y subsahariana en la narrativa española actual (ética, estética e interculturalismo)*, Agadir: Facultad de Letras y Ciencias Humanas / ORMES.

AIDI, H. (2017) "Les blessures ouvertes du Rif", *Multitudes* 3 (68), pp. 10-18.

AIXELÀ-CABRÉ, Y. (2000) *Mujeres en Marruecos. Un análisis desde el parentesco y el género*, Barcelona: Edicions Bellaterra.

----- (2019) *Ciudades, glocalización y patrimonio contestado. Una historia de Bata y de Al-Hoceima 1900-2019 (Guinea Ecuatorial y Marruecos)*, Barcelona: Ed. Bellaterra.

AKMIR, Y. (2012) “De la potencia invasora a la potencia protectora: la percepción de España en el norte de Marruecos (1860-1923)”, *Awraq* 5-6, pp. 157-173.

BOUM, O. (2013) *Memories of absence. How Muslims remember Jews in Morocco*, Stanford: Stanford University Press.

GOIKOLEA-AMIANO, I. (2018) “Hispano-Moroccan mimesis in the Spanish war on Tetouan and its occupation (1859–62)”, *The Journal of North African Studies* 24 (1), pp. 44-61. doi.org/10.1080/13629387.2018.1459092

GONZÁLEZ ALCANTUD, A. (2014) *El mito de Al-Andalus*. Córdoba: Almuzara.

GONZÁLEZ ALCANTUD, A. (2017) *Al-Andalus y lo andaluz*. Córdoba: Almuzara.

GONZÁLEZ VÁZQUEZ, A. (2015) *Mujeres, Islam y alteridades en el norte de Marruecos*, Barcelona: Bellaterra.

HART, D. M. (1973) *The Aït Waryaghar of the Moroccan Rif. An ethnography and History*, Arizona: Wenner-Gren Foundation for Anthropological Research Inc., University of Arizona Press.

MARTÍN CORRALES, E. (2002a) *La imagen del magrebí en España*, Barcelona: Bellaterra.

----- (ed.) (2002b) *Marruecos y el colonialismo español. De la guerra de África a la “penetración pacífica”*, Barcelona: Bellaterra.

MARTÍN MÁRQUEZ, S. (2011) *Desorientaciones. El colonialismo español en África y la performance de identidad*, Barcelona: Bellaterra, 2011.

MATEO DIESTE, J. LI. (2003) *La hermandad hispano-marroquí. Política y religión bajo el Protectorado español en Marruecos (1912-1956)*, Barcelona: Bellaterra.

----- (2010) *Salud y ritual en Marruecos*, Barcelona: Bellaterra.

MATSUSHITA, L. (2019) “Colonial Al-Andalus. An Interview with Eric Calderwood”. The Spain-North Africa Project. Disponible en: www.spainnorthafricaproject.org/bulletin/2019/7/7/inaugural-snap-bulletin-summer-2019

PENNELL, Ch. R. (2003) *Morocco: from Empire to Independence*, Oxford: Penguin.

SEDDON, D. (1973) “Local politics and state intervention: Northeast Morocco from 1870 to 1970”, in Gellner y Micaud (eds.) *Arabs & Berbers*, London: Ed. Duckworth, pp. 109-139.

RESINA, J. R. (2009) *Del Hispanismo a los Estudios Ibéricos. Una propuesta federativa para el ámbito cultural*, Madrid: Biblioteca Nueva.

SCHROETER, D. J. (2002) *The Sultan's Jew: Morocco and the Sephardi world*, Stanford: Stanford University Press.

----- (2019) “Between Metropole and French North Africa: Vichy’s Anti-Semitic Legislation and Colonialism’s Racial Hierarchies”, in Boum y Abrevaya (eds) *The Holocaust and North Africa*, Stanford: Stanford University Press, pp. 19-49.

© Copyright Yolanda Aixelà-Cabré, 2020

© Copyright *Quaderns de l'ICA*, 2020

Fitxa bibliogràfica:

AIXELÀ-CABRÉ, Yolanda. (2020), “*Al Àndalus en Marruecos. El verdadero legado del colonialismo español en el Marruecos Contemporáneo*”, Eric Calderwood (2019) Córdoba: Editorial Almuzara”, *Quaderns de l’Institut Català d’Antropologia*, 36 (1), Barcelona: ICA, pp. 126-129. [ISSN 2385-4472].

